

---

---

## ТЕОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА. ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВознавство. Історія права та держави

---

---

УДК 354.741(477)

**Будзинський Микола Петрович,**кандидат юридичних наук, старший дослідник,  
заступник директора ДНДІ МВС України,

м. Київ, Україна,

ORCID ID 0000-0003-3345-8408

**Александров Михайло Євгенович,**кандидат юридичних наук, старший дослідник,  
провідний науковий співробітник

ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна,

ORCID ID 0000-0001-9574-232X

**Бакал Віталій Павлович,**кандидат юридичних наук, старший дослідник,  
завідувач науково-дослідної лабораторії

ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна,

ORCID ID 0000-0003-0019-7053

**Вашук Наталія Федорівна,**кандидат юридичних наук, старший дослідник,  
начальник відділу ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна,

ORCID ID 0000-0001-1734-2564

### ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗРОБЛЕННЯ ТА ЗАТВЕРДЖЕННЯ СИМВОЛІКИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

*У статті проаналізовано державно-правові аспекти розроблення та затвердження символіки Міністерства внутрішніх справ України.*

*На основі історичного та історико-правового аналізу визначені основні етапи розвитку геральдичного знака – емблеми МВС України, проаналізований сучасний стан її використання, а також проведений порівняльний аналіз емблеми МВС з емблемою Національної поліції України. Визначено, що процеси розроблення символіки Міністерства внутрішніх справ здійснювались від початку 90-х років і мали на меті створення інформативного символу, який би відповідав призначенню та меті діяльності МВС та підпорядкованих йому структур.*

**Ключові слова:** МВС України, історичний розвиток, символіка, емблема, розроблення, знаки розрізнення.

Розвиток правоохоронних органів України нерозривно пов'язаний з історією держави. Не є винятком і Міністерство внутрішніх справ України з його понад

столітньою історією. Основні етапи становлення МВС України, зокрема нормативно-правові акти, детально розглянуті у підготовленому співробітниками Державного науково-дослідного інституту МВС України восьмитомному виданні “Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.)” [1]. Однак, враховуючи багаторічну історію і постійні зміни в системі МВС, існують специфічні аспекти функціонування міністерства, дослідження яких потребує нових наукових пошуків. Одним із таких аспектів є розроблення і затвердження символіки МВС України.

Тема дослідження символіки МВС України є актуальною у зв’язку з утворенням нових центральних органів виконавчої влади, передусім Національної поліції України, символіка якої подібна до символіки МВС, а також необхідністю розроблення єдиної концепції символіки органів виконавчої влади України.

Дослідженню розвитку символіки правоохоронних органів та їх практичного використання присвячені праці таких науковців, як О. Баїв, М. Боданюк, С. Граб, Л. Зайцев, В. Карпов, А. Левицька, С. Литвин, Д. Табачник, В. Тюріна та ін. Значний внесок у дослідження історії символіки різних правоохоронних структур першої половини ХХ ст. зробив М. Чмир. Однак попри висвітлення у цих працях символіки окремих структурних підрозділів системи МВС, символіка самого міністерства залишається поза увагою науковців.

Метою дослідження є висвітлення державно-правових аспектів розроблення та затвердження символіки МВС України. Для її досягнення пропонуємо проаналізувати символіку тих органів державної влади, правонаступником яких є МВС України, дослідити нормативно-правові акти, якими було затверджено символіку міністерства на етапі відновлення незалежності України, та визначити пріоритетні напрями удосконалення символіки МВС.

Історично становлення МВС України припало на період Української Революції 1917–1921 рр. У зазначений період у різних державних утвореннях (Українська народна Республіка (УНР), Українська Держава (УД), Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР)) діяли міністерства (державні секретаріати) внутрішніх справ, а також підпорядковані МВС правоохоронні органи (Народна міліція в УНР, Державна Варта в УД, державна жандармерія в ЗУНР). Документи зазначених державних структур зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО). Наприклад, документи МВС УНР містяться у фонді ЦДАВО 1092 [2]. Аналіз тогочасних оцифрованих документів, що містяться у фондах ЦДАВО, свідчить, що МВС та інші правоохоронні органи не мали власної символіки.

Стосовно символіки на одностроях, то питання форменого одягу та знаків розрізнення правоохоронних органів у той час було, фактично, не розробленим. Існували або окремі проекти знаків розрізнення, не запроваджені в життя [3], або питання запровадження знаків розрізнення регулювалося на місцевому рівні. Наприклад, власний однострій та знаки розрізнення мала Народна міліція та Державна варта в Подільській губернії [4; 5]. Серед елементів, які використовувалися як знаки розрізнення на уніформі Державної Варти та Народної міліції, є п’ятикінцеві та шестикінцеві зірки, кутоподібні смужки (шеврони), а також тризуби. Кокарди були у формі кола синього кольору з тризубом жовтого (зо-

лотистого кольору) з обрамленням із золотистих променів. Однак елементи на одностроях не можуть бути прирівняні до символіки. Фактично, єдиним символом, що використовували усі формування періоду Української Революції (і військові, і правоохоронні, і цивільні), був тризуб.

Отже, у період Української Революції 1917–1921 рр. на перше місце вийшли питання розроблення знаків розрізнення працівників підпорядкованих МВС структур, проекти яких, щоправда, не були впроваджені в життя через низку суспільно-політичних та військових причин. Що ж стосується емблеми власне міністерства, то таке питання взагалі не було актуальним, і тризуб був єдиним символом, який уособлював державну владу і використовувався, зокрема, на бланках МВС УНР.

Із відновленням незалежності України у 1991 році питання щодо розроблення та затвердження символіки державних органів України, зокрема МВС, постало знов. Необхідно було позбутися радянських атрибутів і традицій та створити власний, інформативний і простий символ, який відображав би сутність діяльності міністерства і його державницьку належність.

Активна робота з розроблення нового символу МВС розпочалася на початку 1990-х років. У ДНДІ МВС України зберігається експертний висновок від 27 серпня 1992 року № 03/Г, який було надано на проекти відомчого знака МВС (рис. 1). Попри те, що усі проекти містили елементи національної державної символіки (тризуб, синьо-жовтий прапор), комісія вбачала у проектах відомчого знака нагромадження елементів, різних за своїм смисловим значенням.



Рис. 1. Проекти емблеми МВС України, 1992 рік  
(матеріали ДНДІ МВС України)

Над розробленням емблеми МВС України працював і колектив членів Спілки дизайнерів України у складі О. Басарабова, О. Кузнецова та І. Малова. Технічне завдання на розроблення емблеми МВС колектив отримав від Головного інженерно-впровадницького центру “Спецтехніка” МВС України, працівники якого, наприклад капітан міліції І. Мошаров, також брали активну участь у

© Budzynskiy Mykola, Aleksandrov Mykhailo, Bakal Vitalii, Vashchuk Nataliia, 2022

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2022.4\(58\).1](https://doi.org/10.36486/np.2022.4(58).1)

Issue 4(58) 2022

<http://naukaipravoohorona.com/>

розробленні нової символіки [6]. Результатом робіт із розроблення емблеми став наказ МВС від 14 квітня 1993 року № 237 “Про затвердження емблеми Міністерства внутрішніх справ України, емблеми підвідомчих служб, а також концепції зовнішнього виду транспортних засобів МВС України”. Емблема МВС зразка 1993 року складалася з малого Державного Герба України та восьмикутного кристала білого кольору (рис. 2). Кристал був обраний як символ непохитності та сумління. Білий колір контурного штриха символізував порядність і чистоту намірів [7].



Рис. 2. Емблема МВС, 1993 рік

У 2000 році емблему МВС було вдосконалено. Відтепер восьмикутник мав вигляд промистої зірки з білого металу, в центрі якої розміщено малий Державний Герб України (рис. 3). З опису геральдичного знака – емблеми МВС, затвердженої Указом Президента України від 19 грудня 2000 року № 1346/2000 [8]:

*“Геральдичний знак – емблема Міністерства внутрішніх справ України (далі – емблема МВС України) являє собою восьмикутну зірку з білого металу у вигляді 48 розбіжних променів.*

*У центрі зірки вміщено зображення малого Державного Герба України.*

*Відтворення зображення емблеми МВС України допускається у пропорціях, що відповідають меті їх застосування.*

*Емблема МВС України може бути виконана в однокольоровому варіанті”.*



Рис. 3. Емблема МВС, затверджена Указом Президента України від 19 грудня 2000 року № 1346/2000



Важливо зазначити, що емблема МВС є основою й для інших символів МВС, яким є прапор Міністерства внутрішніх справ України, що відповідно до Указу Президента встановлюється в кабінеті Міністра внутрішніх справ України, у залі засідань колегії Міністерства, а також використовується на штандарті Міністра внутрішніх справ України, в емблемах головних управлінь, управлінь внутрішніх справ, структурних підрозділів і служб, на прапорах органів і підрозділів внутрішніх справ, стройових підрозділів і навчальних закладів МВС України, міститься у вигляді знаків розрізнення на форменому і спеціальному одязі осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, на відомчих заохочувальних відзнаках МВС України на бланках службової документації, печатках, транспортних і спеціальних засобах, будинках і спорудах МВС України [8].

Таким чином, геральдичний знак – емблема МВС України у вигляді восьмикутної променистої зірки використовується впродовж більше ніж двадцяти років. Ця ж емблема була взята і за основу для емблеми НПУ, якою також є срібна (біла) восьмикутна промениста зірка, у центрі якої розміщено зображення малого Державного Герба України [9]. Відмінності в емблемах МВС і НПУ полягають у кількості променів та у їх довжині (іл. 4).



Рис. 4. Ліворуч – емблема МВС, праворуч – емблема НПУ

Як видно з рис. 4, емблеми МВС і НПУ мають візуальні відмінності. Однак під час зображення емблем на знаках розрізнення або на кольорографічних схемах транспортних засобів, через єдину основу та подібне стилістичне оформлення може виникати помилка в ідентифікації приналежності працівників чи транспортних засобів до НПУ або до МВС. Таким чином, з одного боку, існує необхідність у чіткому візуальному розрізненні емблем МВС та НПУ. Проте варто розуміти, що заміна емблем МВС та НПУ передбачає зміни до відповідних указів Президента України і потягне за собою не тільки заміну власне емблеми, а й затвердження нових зразків штандарту Міністра внутрішніх справ чи Голови НПУ, прапорів, символіки відомчих начальних закладів тощо. Тому питання щодо доцільності розроблення нових емблем МВС або НПУ залишається відкритим.

Отже, у розглянутому матеріалі проаналізовано державно-правові аспекти розроблення та затвердження символіки МВС України. Визначено, що процеси розроблення символіки Міністерства внутрішніх справ здійснювались від початку 90-х років і мали на меті створення інформативного символу, який би відповідав призначенню та меті діяльності МВС та підпорядкованих йому структур. Перший символ МВС України був затверджений наказом Міністра внутрішніх справ у квітні 1993 року. Нинішній геральдичний знак – емблема МВС – затверджена Указом Президента України від 19 грудня 2000 року № 1346/2000 і є основою як для іншої символіки міністерства (штандарт Міністра, прапор МВС тощо), так і для символіки органів, діяльність яких координується через Міністра внутрішніх справ України.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.): у 8 томах. / авт. кол.: М.Г. Вербенський, О.Н. Ярмиш, В.О. Криволапчук, Т.О. Проценко та ін.; за заг. ред. А.Б. Авакова. МВС України; ДНДІ МВС України. Київ, 2012–2017.
2. Міністерство внутрішніх справ Української Народної Республіки: Київ, Вінниця, Проскурів, Рівне, Кам'янець-Подільський, Станіслав (Галичина), Тарнів (Польща). 1917–1923. ЦДАВО. URL: <https://e-resource.tsdavo.gov.ua/fonds/1091/> (дата звернення: 03.10.2022).
3. Міліція України періоду Центральної Ради: до питання про форму одягу. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3DqO5r7G4oM> (дата звернення: 02.10.2022).
4. Чмир М. Державна варта Подільської губернії Української Держави: однострій та знаки розрізнення (1918 р.). Знак. 2015. Ч. 67. С. 7–9.
5. Чмир М. Республіканська охорона (Народна міліція) Подільської губернії УНР: однострій та знаки розрізнення (кінець 1918 – квітень 1919). Знак. 2016. Ч. 69. С. 8–10.
6. Олексієнко О. Емблема МВС України не має аналогу в світі. Та чи буде вона мати авторитет серед західних побратимів? Іменем Закону. 1993. № 22. С. 10.
7. Сопов О., Торгоненко А. За службу державі. Відзнаки МВС України. С. 23.
8. Про символіку органів внутрішніх справ: Указ Президента України від 19 грудня 2000 року № 1346/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1346/2000#Text> (дата звернення: 03.10.2022).
9. Про символіку Національної поліції України: Указ Президента України від 09 грудня 2015 року № 692/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/692/2015#Text> (дата звернення: 02.10.2022).

### REFERENCES

1. Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy: podii, kerivnyky, dokumenty ta materialy (1917–2017 pp.). “Ministry of Internal Affairs of Ukraine: events, leaders, documents and materials (1917–2017 pp.): in 8 volumes” / M.H. Verbenskyi, O.N. Yarmysh, V.O. Kryvolapchuk, T.O. Protsenko and others; in gen. ed. A.B. Avakova. Ministry of Internal Affairs of Ukraine; State Research Institute MIA Ukraine. Kyiv, 2012–2017 [In Ukrainian].
2. Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainskoi Narodnoi Respubliky: Kyiv, Vinnytsia, Proskuriv, Rivne, Kamianets-Podilskyi, Stanislav (Halychyna), Tarniv (Polshcha). “Ministry of Internal Affairs of the Ukrainian People’s Republic: Kyiv, Vinnytsia, Proskuriv, Rivne, Kamianets-Podilskyi, Stanislav (Galicia), Tarniv (Poland)”. 1917–1923. The Central State Archive of the Higher Authorities and Administration of Ukraine (hereinafter referred to as the Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine). URL: <https://e-resource.tsdavo.gov.ua/fonds/1091/> (Date of Application: 03.10.2022) [In Ukrainian].
3. Militsiia Ukrainy periodu Tsentralnoi Rady: do pytannia pro formu odiahu. “Militia of Ukraine during the period of the Central Rada: to the question of the uniform”. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3DqO5r7G4oM> (Date of Application: 02.10.2022) [In Ukrainian].

4. *Chmyr M.* (2015). Derzhavna varta Podilskoi hubernii Ukrainskoi Derzhavy: odnostriy ta znaky rozrznennia (1918 r.). “The State Guard of the Podilsk Province of the Ukrainian State: uniform and insignia (1918)”. *Sign. Part 67*. P. 7–9 [In Ukrainian].

5. *Chmyr M.* (2016). Respublikanska okhorona (Narodna militsiia) Podilskoi hubernii UNR: odnostriy ta znaky rozrznennia (kinets 1918 – kviten 1919). “Republican Guard (People’s Militia) of the Podilsk Province of the Ukrainian People’s Republic: uniform and insignia (end of 1918 – April 1919)”. *Sign. Part 69*. P. 8–10 [In Ukrainian].

6. *Oleksiienko O.* (1993). Emblema MVS Ukrainy ne maie analohu v sviti. Ta chy bude vona maty avtorytet sered zakhidnykh pobratymiv? “The emblem of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine has no analogue in the world. But will it have authority among its Western counterparts?” *In the name of the Law*. No. 22. P. 10 [In Ukrainian].

7. *Sopov O., Torhonenko A.* Za sluzhbu derzhavi. “For service to the state”. Awards of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. P. 23 [In Ukrainian].

8. Pro symvoliku orhaniv vnutrishnykh sprav. “On the symbols of internal affairs bodies”: Decree of the President of Ukraine dated December 19, 2000 No. 1346/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1346/2000#Text> (Date of Application: 03.10.2022) [In Ukrainian].

9. Pro symvoliku Natsionalnoi politsii Ukrainy. “On the symbols of the National Police of Ukraine”: Decree of the President of Ukraine dated December 9, 2015 No. 692/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/692/2015#Text> (Date of Application: 02.10.2022) [In Ukrainian].

UDC 354.741(477)

**Budzynskyi Mykola,**

Candidate of Juridical Sciences, Senior Researcher, Acting Deputy Director  
of the State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,  
ORCID ID 0000-0003-3345-8408

**Aleksandrov Mykhailo,**

Candidate of Juridical Sciences, Senior Researcher,  
Leading Researcher, State Research Institute  
MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,  
ORCID ID 0000-0001-9574-232X

**Bakal Vitalii,**

Candidate of Juridical Sciences, Senior Researcher,  
Head of the Research Lab, State Research Institute  
MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,  
ORCID ID 0000-0003-0019-7053

**Vashchuk Nataliia,**

Candidate of Juridical Sciences, Senior Researcher, Chief of the Department,  
State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,  
ORCID ID 0000-0001-1734-2564

## STATE-LEGAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT AND APPROVAL OF THE SYMBOLISM OF THE MIA OF UKRAINE

In the article, the authors analyze the historical and legal aspects of the formation of the symbols of the Ministry of Internal Affairs (MIA) of Ukraine. The relevance of the study is due to the fact that in recent years Central bodies of executive power have appeared, the symbols of which are similar to the symbols of the Ministry of Internal Affairs. As a result, there may be errors in the identification of employees,

© Budzynskyi Mykola, Aleksandrov Mykhailo, Bakal Vitalii, Vashchuk Nataliia, 2022

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2022.4\(58\).1](https://doi.org/10.36486/np.2022.4(58).1)

Issue 4(58) 2022

<http://naukaipravoohorona.com/>

vehicles, and institutions that contain the appropriate symbols on insignia, color schemes, and other visual attributes.

The chronological framework of the study covers the period 1917–1921 and the period from 1991 to the present. The source base for research is archival materials, scientific and popular scientific articles on the subject of the study, as well as legal acts regarding the approval of the symbols of the Ministry of Internal Affairs and other central executive authorities.

The authors determined that in the period 1917–1921, the then similar institutions of the Ministry of Internal Affairs did not have their own separate symbols. On the other hand, with the restoration of independence, the process of developing the symbol of the Ministry of Internal Affairs was conditioned by the submission of the Soviet heritage and ended in 1993 with the approval of the first emblem of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. The current heraldic sign – the emblem of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine was approved in 2000. With the creation of the National Police of Ukraine, the emblem of the National Police was developed on the basis of the emblem of the Ministry of Internal Affairs, which is similar in style, content and visual design.

In the conclusions, the authors emphasize that the emblem of the Ministry of Internal Affairs, approved in 2000, is used in many attributes of the Ministry, and is also the basis for the symbols of other central executive bodies. The question of the feasibility of developing a new emblem of the Ministry of Internal Affairs remains open.

**Keywords:** Ministry of Internal Affairs of Ukraine, historical development, symbolism, emblem, development, insignia.

Отримано 01.12.2022